

УДК: 327

DOI: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.66.330619>

Попадик Олег Євгенійович, здобувач СО «Доктор філософії»,
Донецький національний університет імені Василя Стуса,
м. Вінниця, Україна
e-mail: o.poradyk@donnu.edu.ua
ORCID: 0009-0004-6958-3096

КРИЗА ПОЛІТИКИ СТРИМУВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ПОСТБІПОЛЯРНОГО СВІТУ

Проведено аналіз проблем реалізації політики стримування в сучасних умовах постбіполярного світу. Підтримується теза про новий виток розповсюдження у світі ядерної зброї. Підставою для цього стала агресія росії проти України, результатом чого стало усвідомлення, що, можливо, єдиним засобом захисту та забезпечення балансу сил є наявність у держави ядерної зброї.

Ключові слова: політика стримування, баланс сил, постбіполярний світ, засоби стримування, ядерна зброя.

Постановка проблеми. Постбіполярний світ, з його відсутністю єдиного центру впливу чи двох основних акторів, що є в контрадикції, створює для науковців та політиків численні виклики, більшість яких зводяться до питання забезпечення балансу сил. Міжнародні відносини суттєво ускладнюються, стають багатовекторними, виникають нові центри впливу, формуються нові альянси (стійкі чи ситуативні), підсилюється суб'єктність міжнародних організацій як політичних акторів, що створює ризики невизначеності міжнародної політики та складності пошуку ефективних важелів впливу. Проте необхідність їхнього пошуку та застосування є актуальною як ніколи, зважаючи на зростання кількості загроз та актів відкритої й гібридної агресії. Крім того, ініціативи із захоплення нових територій, які останнім часом демонструють світові лідери, такі як росія, Китай та США, наштовхують на думку про потребу формування нових і трансформації тих, що існують, механізмів стримування. Таким чином, обрана тема дослідження є своєчасною й такою, що потребує наукової уваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема політики стримування є широко досліджуваною у вітчизняній та зарубіжній політологічній доктрині. Серед зарубіжних науковців, безумовно, варто згадати праці Г. Алфарзі (H. Alfarsi) [3], Б. Броді (B. Brodie) [5, 10], Л. Фрідмана (L. Freedman) [6], Д. Тарра (D. Tarr) [7], К. Волтса (K. Waltz) [8] та багатьох інших авторів. З-поміж вітчизняних дослідників питанню балансу сил та політики стримування присвячували свої роботи, зокрема, А. Осмоловська та М. Примуш [3], Т. Мельник [4], М. Капируля [11] та ін. Проте новітні умови постбіполярного світу потребують повернення до цієї проблематики та її переосмислення.

Метою статті є аналіз проблем реалізації політики стримування в сучасних умовах постбіполярного світу.

Виклад основного матеріалу. Під час аналізу політики стримування найбільш логічним було б розпочати з концепції балансу сил, складником якої і визнається політика стримування.

Концепція «балансу сил» певною мірою відображена в основоположних принципах міжнародного права, які містяться у Статуті ООН. Так, у ч. 1 ст. 2 Статуту ООН закріплений принцип суверенної рівності держав, згідно з яким кожна держава, що є Членом ООН, зобов'язана поважати суверенітет інших держав, кожна держава має рівне право на незалежність і територіальну цілісність, право бути учасником міжнародних організацій, об'єднуватися з іншими в міжнародні альянси, підписувати міжнародні договори тощо. Важливим для балансу сил також є принцип незастосування сил або погрози силою, згідно з яким «усі Члени Організації Об'єднаних Націй утримуються у своїх міжнародних відносинах від погрози силою або її застосування як проти територіальної недоторканності або політичної незалежності будь-якої держави, так і якимось іншим чином, несумісним із Цілями Об'єднаних Націй» (ч. 4 ст. 2 Статуту ООН) [1]. Тож концепція балансу сил є не тільки теоретичною конструкцією, а й практичною моделлю, закріпленою у принципах міжнародного права.

До характеристики концепції балансу сил на доктринальному рівні свого часу зверталися як зарубіжні, так і вітчизняні науковці. Так, М. В. Примуш та А. О. Осмоловська розглядають «баланс сил» як систему, «у якій основними акторами є національні держави з широкими військовими й економічними можливостями. У цій системі не існує диференціації ролей; якщо в ній налічується менше п'яти держав-акторів, то система може виявитися нестійкою. Якщо є п'ять або більше таких держав, то вони зацікавлені в тому, щоб не допустити усунення інших держав як основних акторів системи, зберігши їх як майбутніх союзників» [2, с. 112]. У наведеній характеристиці концепції балансу сил відображено одну з основних тенденцій постбіполярного сучасно-

го світу, а саме тенденцію до об'єднання більш слабких гравців у широкі стійкі альянси, союзи, яскравим прикладом якого є Європейський Союз, що дає можливість ефективно протистояти більш сильним акторам.

У концепції балансу сил основними її стратегіями, які, власне, і впливають на полярність світу, визнаються рівновага та стримування. Очевидно, що вони не є всеохопними, вичерпними, але тим не менше здебільшого вони забезпечують досягнення стану безпеки.

Що стосується рівноваги, то вона є показником стабільності всередині динамічних систем, тобто залежить від ефективного розподілу та взаємообміну інформацією, а також здатності системи балансувати. Оскільки через синергію хаосу утворюється певний порядок, то його відсутність може призвести до нестабільності системи. Це може здаватися парадоксальним, але насправді вказує на те, що однополярний світ є більш нестабільним, ніж мультиполярний чи навіть біполярний. Це вказує на необхідність наявності та функціонування у таких системах механізмів стримування агресії.

Можна сказати, що концепція рівноваги розглядалася як один з основних принципів дипломатії в період 1648–1914 рр. Характерною його рисою було те, що політика формувалася базовими акторами. Це стосувалося як міжнародних відносин, так і конфліктних ситуацій. Важливу роль у цьому відіграє і симетричність розподілу ресурсів, що безпосередньо впливає на баланс впливу. У зв'язку з цим будь-які зміни в міжнародних відносинах, політичній риториці, дипломатії потребують повсякчасного коригування.

Змістовно іншим у концепції балансу сил є стримування. Причому класичним є виділення двох напрямів у його межах, а саме концепцій прямого та розширеного стримування. Пряме стримування здебільшого характеризує оборону, захист власних кордонів, суверенітету самими державами. Розширене ж стримування вже стосується формування альянсів та виконання вже згаданих функцій, але щодо союзників, у межах союзних утворень.

Виходячи з наведеного, політика стримування у загальних рисах означає переконання іншої сторони, що її агресія не залишиться без належної відповіді, результатом чого буде настання для неї втрат і несприятливих наслідків. Причому, що характерно, такі наслідки мають перевищувати очікувані цим суб'єктом надбання від акту агресії.

Якщо розглянути історичні передумови формування концепції стримування, то першими, хто обґрунтовували необхідність стримування зростання домінуючої іноземної держави шляхом балансування, були Франческо Сфорца, герцог Міланський, і Лоренцо Медічі, правитель Флоренції. Історик і прихильник родини Медічі Бернардо Ручеллаї ввів фразу «баланс сил» в історичний аналіз у своїй «De Bello Italico», де обговорювалася зовнішня політика

Флоренції та розповідалося про вторгнення Франції в Італію в 1493 році» [3]. Таким чином, концепція, рівно як і політика стримування, має глибоке історичне коріння.

Можна сказати, що ідеї стримування є добре відомими ще з Давньогрецьких часів. Але, за твердженням науковців, події останніх років доводять, що старі завдання безпеки так само залишаються на порядку денному, особливо питання збереження миру. Тобто концепція стримування отримала абсолютно новий сенс при поверненні до класичних викликів безпеки [4, с. 57]. Тим більше, що класичними викликами на сучасному етапі все не обмежується. З'являються абсолютно нові виклики, такі, наприклад, як гібридні, інформаційні війни, коли агресор не є чітко ідентифікованим. Крім того, здійснюється більш тонкий психологічний вплив на адресата, що створює підґрунтя для подальшого військового втручання. Тобто питання безпеки загалом та кібербезпеки зокрема, як і раніше, а можливо, навіть більш поглиблено залишаються на порядку денному.

Одним із найбільш поширених визначень є розуміння безпеки як стану, коли загроза відсутня або існують можливості надійно захиститися від неї [4, с. 62].

Забезпечення національної безпеки як стану захищеності основних сфер існування та функціонування держави та суспільства пройшло тривалий процес формування і наразі закріплено у стратегіях розвитку та в законодавстві всіх держав світу.

Тим не менше як теоретичне вчення, а також як елемент вищого порядку в політиці національної безпеки стримування оформлюється лише в ядерну епоху. Про це свідчать слова видатного американського вченого Бернарда Броуді, якими він прокоментував новину про бомбардування Хіросіми, зазначивши, що відтепер основною метою буде не перемога у війнах, але запобігання війнам [5, с. 91]. Провідний дослідник проблеми ядерного стримування Лоуренс Фрідман так трактує ядерне стримування: тільки ядерна спроможність одного актора стримує потенційне використання ядерної зброї іншим [6, с. 24]. Девід Тарр вказує, що ядерне стримування переслідує мету «зберегти та посилити стабільність у її чотирьох аспектах (політичному, стратегічному, кризовому та гонці озброєнь) [7, с. 64; 4, с. 79]. Тобто у глобальному сенсі ядерна зброя спрямована на те, щоб певним чином зрівняти шанси більш слабких та сильних гравців. Але залишається відкритим питання, яке наразі гостро стоїть на порядку денному, а саме: що робити, коли і без того один із найсильніших акторів світу, володіючи при цьому ядерною зброєю, посягає на територію більш слабого гравця. І на це питання, схоже, не можуть відповісти ані політики, ані спеціалісти-політологи, ані правники. Причому

Будапештський меморандум, який на момент його укладання виглядав саме як альянс більш слабого та більш сильних акторів заради забезпечення безпеки у світі, виявився абсолютно недієвим унаслідок відсутності в ньому реальних юридичних гарантій захисту (тобто стримування в розширеному сенсі). Тому зараз візуалізується проблема, що робити, коли один із нібито гарантів безпеки безпосередньо здійснює агресію, а інші абстрагувалися від своїх зобов'язань. Відповідь, на нашу думку, лежить у площині посиленої інтеграції політологічних та правничих наук, оскільки політичні рішення, які не мають належного юридичного оформлення, можуть призвести в майбутньому до ще більших проблем. Таким чином, логічно можна дійти висновку, що тільки наявність у держави ядерного статусу може бути гарантією безпеки держави в сучасному світі.

Цієї тези дотримується і значна кількість науковців. Зокрема, Кеннет Уолц у своїй статті «Розповсюдження ядерної зброї: більше може бути краще» наголошує на тому, що «кероване розповсюдження» ядерної зброї може реанімувати переваги ядерного стримування в багатополлярному світі та успішно протидіяти властивим йому небезпекам. Він пояснює: ядерна зброя повністю змінює характер взаємодії через здатність держави наносити «неприйнятну шкоду» сильнішій державі, незважаючи на певну нерівність сил між ними, так звану здатність «слабких стримувати сильних» [8, с. 13–19, 26–28].

Паралельно з викладеним вище вчені наголошують на тому, що «сьогодні ядерне стримування стикається з низкою викликів, серед яких: відсутність чіткого поділу на сфери впливу та тотального контролю над ними з боку основних гравців; загроза появи нових ядерних держав та проблема ірраціональності таких акторів, як Північна Корея; необхідність підтримки та оновлення ядерних потенціалів на фоні зобов'язання по його знищенню; неможливість використання ядерного або іншого стримування по відношенню до таких недержавних або трансдержавних акторів, як терористичні організації» [9]. І це все, безумовно, підлягає врахуванню, проте, як демонструє практика, ядерна зброя все одно залишається чи не єдиним засобом ефективного стримування.

Важливим, на думку Б. Броді, є той факт, що «якщо для “оборонного ідеалу” в основному враховуються можливості конвенційних військ (прикладом використання такої стратегії є лінія Мажино та лінія Маннергейма, обидві з яких, до речі, хоча і з різних причин, не виконали своєї оборонної функції), то для використання ж стратегії стримування придатною є саме погроза використання ядерної зброї» [10, с.114–117], що є дійсно корисним для більш слабких гравців. Проте сильні гравці також не нехтують погрозою застосування ядерної зброї. І варто зазначити, що ядерний шантаж росії на початку

повномасштабного вторгнення в Україну спрацював якнайкраще для того, щоб союзники України злякалися ескалації та не надали нашій державі тієї підтримки, яка б дійсно допомогла витіснити агресора. Тож на цьому прикладі можемо спостерігати, як стратегію стримування за допомогою ядерної зброї ефективно використовують і сильні держави з потужним військовим потенціалом.

Ще один момент, на який варто звернути увагу, виділяє та обґрунтовує М. Капируля, який стверджує: «...основна роль відводиться кількісним характеристикам ядерної зброї. Потрібно розуміти, що сама по собі розробка ядерної зброї без достатнього рівня розвитку носіїв та їх фізичного захисту не призводить до дії ядерного стримування, а навпаки, буде призводити до дії дилеми безпеки між потенційними супротивниками та до розгляду ними можливості нанесення превентивного удару» [11, с. 103]. Таким чином, очевидним є висновок, що для ефективного стримування необхідним є розроблення не лише ядерної зброї як такої, а й розвиненої інфраструктури її обслуговування й запуску.

Узагалі після жорстокого нападу росії на Україну світ повністю переосмислив роль ядерної зброї як у війні, так і у світовій політиці загалом. Як наголошує Гевін Дж. Френсіс, «після закінчення Холодної війни ядерна зброя стала повсюдною і потужною силою, що формує світову політику, залишаючись при цьому, за іронією долі, майже невидимою, рідко обговорюваною і навіть не обдуманною. Ця страшна зброя обмежувала дії ключових гравців, часто навіть без їхнього повного усвідомлення. Ці потужні ефекти мали місце, незважаючи на те, що термоядерна зброя ніколи не використовувалася в бою і не мала відношення до більшості аспектів сучасних міжнародних відносин. Дійсно, провідна ядерна держава, Сполучені Штати, за останні десятиліття зробила важливі кроки, щоб зменшити значення ядерної бомби як у світовій політиці, так і у своїй власній великій стратегії. Це одна з причин, чому драматична поява «ядерної політики» під час російсько-української війни була такою тривожною і шокуючою. Вторгнення росії в Україну і ядерні погрози, що послідували за ним, повернули ядерну зброю на авансцену світової політики вперше з часів закінчення Холодної війни – і, можливо, з часів криз кінця 1950-х і початку 1960-х років» [12]. Отже, спираючись на таку риторику, можна спрогнозувати новий виток поширення ядерної зброї у світі як чи не єдиного ефективного засобу стримування.

Інколи в сучасній літературі наголошується на значенні невійськових засобів стримування, таких як дипломатичні, економічні, політичні інструменти тиску і навіть культурні. Тим не менше, як демонструє поточна ситуація, вони є ефективними, коли застосовуються до більш слабких політичних

гравців. Якщо ж ідеться про світових лідерів, то у них є набагато більше можливостей ігнорувати такі засоби або обходити їх (що наразі відбувається з економічними санкціями). Тому потенціал невійськових засобів стримування в сучасних реаліях виявився вельми обмеженим.

Зважаючи на описану ситуацію, для забезпечення безпеки держави шукають нові механізми та інструменти, одним з яких стало об'єднання більш слабких гравців у розширені альянси та союзи. Так, на думку окремих науковців, сьогодні Європейський Союз та Північноатлантичний Альянс мають особливе значення в Євроатлантичній системі. Розвиток цих інституцій підтверджує ліберальний аргумент, що кооперація зменшує анархію, долає дефіцит довіри та взаємно розподіляє стимули між державами, що взаємодіють [13]. Хоча на сучасному етапі і це не є безспірним. Механізми ЄС хоча й дозволяють протистояти зовнішнім загрозам, але вони ж створюють і ризики, чим стало, наприклад, вето «друзів путіна» (Угорщини) на шляху до вступу України. НАТО, як показала практика, також не стало тим актором, який може ефективно протидіяти агресії, коли не йдеться про його членів. Більше того, Україна у своїх намаганнях і спробах вступити до альянсу зіткнулася з численними перепонами, які, по суті, можна розцінювати як відмову від стримування, а також від захисту гравців, які потребують або в майбутньому можуть цього потребувати у протистоянні з сильним супротивником.

Тож на сьогодні «концепція балансу сил в сучасному світі вимагає переосмислення у світлі нових глобальних викликів. І одним із таких викликів стали гібридні війни. Вони носять прихований характер, тому зв'язок між основними гравцями міжнародної політики та структурами, до яких вони мають відношення, дуже складно встановити. Глобалізація трансформує міжнародні стосунки, де військова сила не завжди є вирішальним фактором. Необхідно адаптувати концепцію балансу сил, враховуючи нові динаміки і складності сучасного світу» [14, с. 143].

Крім гібридних війн, корективи в реалізацію концепції стримування були внесені диджиталізацією та розвитком інформаційного суспільства. «З розвитком цифрових технологій з'явилося чимало кібератак, де ідентифікація зловмисника дуже складна. Тому ядерна зброя, як ресурс протистояння, усе ще залишається важелем впливу та розподілом сфер контролю. Водночас без розвитку цифрових технологій атомна зброя перетворюється на загрозу для тієї країни, яка використовує її як стратегію стримування. Не випадково Іран, як ядерна країна, заборонив пасажирам мати при собі пейджери та рації на авіарейсах. Це відбулося після того, як «в Лівані відбулися одночасні вибухи пристроїв зв'язку, які члени “Хезболли” використовували для зашифро-

ваної внутрішньої передачі повідомлень» [15]. Тобто сучасний світ формує безліч нових чинників, які є ризиками у світлі реалізації концепції стримування.

Висновки. На підставі викладеного можна зробити висновок, що однією з проблем стримування в сучасному світі є проблема гібридних воєн, де агресор не завжди чітко ідентифікований.

Також непередбачуваність ситуації посилює створення ситуативних, подекуди неочікуваних, оформлених чи неоформлених альянсів, коли у конфлікті більш сильного і більш слабого акторів стороннім сильним актором підтримується також більш сильний політичний гравець, що створює суттєвий дисбаланс сил (як-от спроби загравання США з росією за другої каденції Дональда Трампа, коли замість підтримки постраждалої сторони, тобто України, на неї здійснюється додатковий тиск).

Засоби невійськового (зокрема ядерного), а саме економічного, політичного, культурного та іншого стримування можуть бути ефективними, коли застосовуються до більш слабких акторів, а не до світових лідерів, у яких є більше можливостей, по-перше, ігнорувати, а по-друге, обходити такі засоби (зокрема це яскраво ілюструє обхід економічних санкцій росією).

Наголошується на необхідності посилення інтердисциплінарного підходу, зокрема інтеграції політологічних та правничих досліджень. Оскільки на прикладі Будапештського меморандуму було зроблено висновок, що політичні рішення, які не мають належного юридичного оформлення, можуть створити додаткові проблеми замість того, щоб слугувати ефективним засобом стримування. Такі ж саме проблемні питання в майбутньому може викликати угода про корисні копалини між США та Україною, яка, як і Будапештський меморандум, не містить реальних гарантій безпеки.

Підтримується та додатково обґрунтовується теза про новий виток розповсюдження у світі ядерної зброї. Уроком цього стало новітня історія, зокрема агресія росії проти України. Результатом цього стало усвідомлення, що, можливо, єдиним засобом захисту та забезпечення балансу сил є наявність у держави ядерної зброї та розвиненої інфраструктури її обслуговування й запуску.

Крім того, уроками новітньої історії стало те, що в сучасному світі стримування нерідко спрямовано на постраждалу від агресії сторону (Україна, Ізраїль).

Таким чином, можна дійти висновку, що найбільш ефективними засобами стримування в сучасному постбіполярному світі є або наявність у держави ядерної зброї, або широкі стійкі альянси більш слабких гравців (прикладом чого може слугувати Європейський Союз).

ЛІТЕРАТУРА

1. United Nations Charter. 1945. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter> (дата звернення: 03.05.2025).
2. Примуш М. В., Осмоловська А. О. Політико-правові аспекти міжнародних конфліктів крізь призму системності в міжнародних відносинах. *Політичне життя*. 2021. №3. С. 109–114.
3. Alfarsi H. Balance of Power Theory: what is it and how is it maintained. *Profolus*. 2023. 20 October. URL: www.profolus.com/topics/balance-of-power-theory-what-is-it-and-how-is-it-maintained/ (дата звернення: 02.05.2025).
4. Мельник Т. А. Ядерне стримування в євроатлантичній системі безпеки : дис. ... канд. політ. наук: Київ, 2021. 231 с.
5. Brodie B. Strategy in the Missile Age. Princeton : Princeton University Press, 1971. 444 p.
6. Freedman L. Nuclear Deterrence. London : Ladybird Books. 2018. 52 p.
7. Tarr D. W. Nuclear Deterrence and International Security. Alternative Nuclear Regimes. N. Y : Longman, 1991. 229 p.
8. Waltz K. N. The Spread of Nuclear Weapons: More May Be Better. *Adelphi Papers*. № 171. London : International Institute for Strategic Studies, 1981. 32 p.
9. Мельник Т. Відповідь західної цивілізації на сучасні безпекові виклики за законом виклика/відповіді та роль ядерного стримування. *Вісник Одеського національного університету*. 2017. Т. 22, №2 (29). С. 113–125.
10. Brodie B. Strategy in the Missile Age. Princeton : Princeton University Press, 1984. 224 p.
11. Капируля М. В. Ядерне стримування в постбіполярному світі : дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2015. 200 с.
12. Гевін Френсіс Дж. Ядерні уроки та дилеми війни в Україні. Війна в Україні. Конфлікт, стратегія та повернення розколотого світу. URL: <https://drukarnia.com.ua/articles/glava-10-yaderni-uroki-ta-dilemi-viini-v-ukrayini-zr52> g (дата звернення: 17.05.2025).
13. Ashfaq A. The Philosophy of Nuclear Proliferation/Non-proliferation: Why States. Build or Forgo Nuclear Weapons? *TRAMES*. 2017. 21(71/66), 4. P. 371–382 URL: www.kirj.ee/public/trames_pdf/2017/issue_4/Trames-2017-4-371-382.pdf (дата звернення: 15.05.2025).
14. Попадик О. Є. Глобалізація та виклик концепції балансу сил. *Політичне життя*. 2024. №4. С. 140–146.
15. CNN: у пейджерях «Хезболли» були заміновані акумулятори. *Радіо Свобода*. 27 верес. 2024 р. URL: www.radiosvoboda.org/a/news-khezbolla-peydzheri-vybukhivka-akumulyatory/33137707.html (дата звернення: 04.05.2025).

REFERENCES

1. United Nations Charter. (1945). URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter>

2. Prymush, M. V., Osmolovska, A. O. (2021). Polityko-pravovi aspekty mizhnarodnykh konfliktiv kriz pryzmu systemnosti v mizhnarodnykh vidnosynakh. *Politychne zhyttia – Political life*, 3, 109–114 [in Ukrainian].
3. Alfarsi, H. (2023). Balance of Power Theory: what is it and how is it maintained. *Profolus*, 20 October. URL: www.profolus.com/topics/balance-of-power-theory-what-is-it-and-how-is-it-maintained/
4. Melnyk, T. A. (2021). Yaderne strymuvannia v evroatlantychnii systemi bezpeky: *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
5. Brodie, B. (1971). *Strategy in the Missile Age*. Princeton: Princeton University Press.
6. Freedman, L. (2018). *Nuclear Deterrence*. London: Ladybird Books Ltd.
7. Tarr, D. W. (1991). *Nuclear Deterrence and International Security*. Alternative Nuclear Regimes. N. Y: Longman.
8. Waltz, K. N. (1981). The Spread of Nuclear Weapons: More May Be Better. *Adelphi Papers*, 171. London: International Institute for Strategic Studies.
9. Melnyk, T. (2017). Vidpovid zakhidnoi tsyvilizatsii na suchasni bezpekovi vyklyky za zakonom vyklyka/vidpovidi ta rol yadernoho strymuvannia. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu – Bulletin of the Odessa National University*, Vol. 22, 2(29), 113–125 [in Ukrainian].
10. Brodie, B. (1984). *Strategy in the Missile Age*. Princeton: Princeton University Press.
11. Kapyrulia, M. V. (2015). Yaderne strymuvannia v postbipoliarnomu sviti: *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
12. Hevin, Frensis Dzh. (n.d.). Yaderni uroky ta dylemy viiny v Ukraini: Konflikt, stratehia ta povernennia rozkolotoho svitu. URL: <https://drukarnia.com.ua/articles/glava-10-yaderni-uroki-ta-dilemi-viini-v-ukrayini-zr52g> [in Ukrainian].
13. Ashfaq, A. (2017). The Philosophy of Nuclear Proliferation/Non-proliferation: Why States Build or Forgo Nuclear Weapons? *TRAMES*, 21(71/66), 4, 371–382. URL: www.kirj.ee/public/trames_pdf/2017/issue_4/Trames-2017-4-371-382.pdf
14. Popadyk, O. Ye. (2024). Hlobalizatsia ta vyklyk kontseptsii balansu syl. *Politychne zhyttia – Political life*, 4, 140–146 [in Ukrainian].
15. CNN: u peidzherakh «Hezbolly» byly zaminovani akumulatory. (2024). *Radio Svoboda*. URL: www.radiosvoboda.org/a/news-khezbolla-peydzhery-vybukhivka-akumulyatory/33137707.html [in Ukrainian].

Popadyk Oleh Yevheniyovych, PhD student, Vasyl Stus Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine

CRISIS OF DETERRENCE POLICY IN THE MODERN CONDITIONS OF THE POST-BIPOLAR WORLD

The purpose of the article is to analyze implementing the policy of deterrence in the post-bipolar world. The thesis about a new proliferation of nuclear weapons is supported.

The lesson of this was Russia's aggression against Ukraine. The result was the realization that only means of the balance of power is the nuclear weapons.

Keywords: *deterrence policy, balance of power, post-bipolar world, means of deterrence, nuclear weapons.*

